

Τριτοβάθμια Εκπαίδευση

Η εννοιολογική αποσαφήνιση του όρου «τριτοβάθμια εκπαίδευση» αποτελεί εγχείρημα δύσκολο και μόνο οριακά εφικτό. Προϋποθέτει την αναγνώριση των ποικίλων νοηματικών αποχρώσεων και της σημειολογίας του, οι οποίες κατά βάση συνδέονται με την ανάπτυξη των συστημάτων εκπαίδευσης.

Από την αρχή της καθιέρωσής της, η δημόσια εκπαίδευση στις περισσότερες χώρες περιελάμβανε δύο αυτοτελή και ανεξάρτητα μεταξύ τους σχολικά συστήματα. Το πρώτο από αυτά, η στοιχειώδης εκπαίδευση, αφορούσε παιδιά από χαμηλά κοινωνικοοικονομικά στρώματα, στόχευε στην παροχή στοιχειωδών γνωστικών δεξιοτήτων (ανάγνωση, γραφή και αριθμητική) και στην ανάπτυξη στάσεων και συμπεριφορών συμβατών με την κρατούσα κοινωνική τάξη πραγμάτων. Οι απόφοιτοί του προορίζονταν για τις χαμηλές θέσεις στην αγορά εργασίας –ή για δάσκαλοι στη στοιχειώδη εκπαίδευση– και δεν είχαν πρόσβαση στο δεύτερο σχολικό σύστημα, το οποίο παρείχε «γνήσια» εκπαίδευση μόνο στους γόνους της αριστοκρατίας και αργότερα της αστικής τάξης. Το πρόγραμμα σπουδών στα σχολεία της δεύτερης αυτής κατηγορίας είχε ανθρωπιστικό χαρακτήρα, αποδίδοντας ιδιαίτερη έμφαση στην κλασική γραμματολογία και σε μαθήματα που καλλιεργούσαν το πνεύμα, διέπλαθαν το χαρακτήρα και διαμόρφωναν συμπεριφορές ανάλογες με την ταξική καταγωγή των μαθητών. Σε πολλές περιπτώσεις τα εν λόγω σχολεία ήταν συνδεδεμένα με πανεπιστήμια και πάντως η αποφοίτηση από αυτά άνοιγε το δρόμο για πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Δεν είναι λίγες άλλωστε οι περιπτώσεις που ορισμένα εξ αυτών μετεξελίχθηκαν στην πορεία σε πανεπιστημιακά κολέγια, ενώ οι εκπαιδευτικοί τους είχαν παράλληλα και την ιδιότητα του πανεπιστημιακού δασκάλου.

Η έκρηξη των λαϊκών προσδοκιών και οι γενικότερες συνθήκες που διαμορφώθηκαν με τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου οδήγησαν στην ενοποίηση των δύο αυτοτελών συστημάτων. Η στοιχειώδης εκπαίδευση αποτέλεσε την πρώτη βαθμίδα του νέου ενιαίου συστήματος και τα «κλασικά» εν πολλοίς σχολεία συγκρότησαν τη δεύτερη, ενώ κατέστη εφικτή η μαθητική ροή μεταξύ των δύο βαθμίδων. Εκ των πραγμάτων, το πανεπιστήμιο και τα άλλα πανεπιστημιακού επιπέδου ιδρύματα, με τη διοικητική αυτοτέλεια και την ακαδημαϊκή ελευθερία που τα χαρακτήριζε, συγκροτούσαν έναν ιδιαίτερο χώρο, ανοιχτό μόνο για τους προνομιούχους του πνεύματος και της κοινωνίας. Το υψηλό κύρος και οι ακαδημαϊκές προνομίες που απολάμβανε ο χώρος αυτός κωδικοποιούνταν λοιπόν σημειολογικά με τον όρο «ανώτατη» (higher) εκπαίδευση.

Δύο περίπου δεκαετίες αργότερα, οι γενικότερες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες επρόκειτο να αλλάξουν το τοπίο της ανώτατης εκπαίδευσης. Για να εκτονώσουν την αυξανόμενη ζήτηση ανώτατης εκπαίδευσης, αλλά και για να στρέψουν τους υποψήφιους

φοιτητές προς περισσότερο εφαρμοσμένες σπουδές –προς την κατεύθυνση της υψηλού επιπέδου τεχνολογικής και επαγγελματικής εκπαίδευσης την οποία είχε ανάγκη η παραγωγή– δημιουργήθηκαν στις διάφορες χώρες ιδρύματα με τεχνολογικό κατά βάση χαρακτήρα (πρβλ. Polytechnics στην Αγγλία, Intituts Universitaires de Technologie στη Γαλλία, ΚΑΤΕ στην Ελλάδα, κτλ). Και ενώ η πρόσβαση σε αυτά προϋπέθετε επίσης την αποφοίτηση από τα σχολεία της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, ο μη ακαδημαϊκός χαρακτήρας τους τα διαφοροποιούσε από τα πανεπιστήμια. Υπό τις νέες συνθήκες συνεπώς, ανώτατη εκπαίδευση και πανεπιστήμια έπαψαν να αποτελούν ταυτόσημους όρους. Προκειμένου λοιπόν να διαφυλαχθεί ο προσδιοριστικός όρος «ανώτατη» μόνο για την πανεπιστημιακή εκπαίδευση, ένας νέος περισσότερο περιεκτικός όρος έπρεπε να χρησιμοποιηθεί για να συμπεριλάβει και τους δύο διαφορετικούς τύπους ανώτατης εκπαίδευσης. Με δεδομένο ότι βασικό χαρακτηριστικό και των δύο αυτών κατηγοριών ιδρυμάτων ήταν ότι η πρόσβαση σε αυτά ακολουθούσε και προϋπέθετε την αποφοίτηση από τα σχολεία της δεύτερης βαθμίδας, τα εν λόγω ιδρύματα θεωρήθηκε ότι συγκροτούσαν μια οιονεί βαθμίδα μετά τη δεύτερη, την «τριτοβάθμια» (tertiary) εκπαίδευση. Στην περίπτωση της Ελλάδας, η «τιμή» της πανεπιστημιακής εκπαίδευσης διαφυλάχθηκε σημειολογικά με διαφορετικό τρόπο: ο όρος «ανώτατη» εξακολούθησε να προσδιορίζει την πανεπιστημιακή εκπαίδευση, ενώ τα τεχνολογικά ιδρύματα της μετα-δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης εντάχθηκαν στη βαθμίδα της «ανώτερης» εκπαίδευσης.

Στις δεκαετίες που ακολούθησαν, το τοπίο της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης άλλαξε σημαντικά και μαζί του περιορίστηκε η εννοιολογική ευκρίνεια του όρου τριτοβάθμια εκπαίδευση. Κατ' αρχάς, τα τεχνολογικά ιδρύματα, στην προσπάθειά τους να εξομοιωθούν με τα πανεπιστήμια –πράγμα που σε ορισμένες περιπτώσεις το πέτυχαν τελικά, πβ τα αγγλικά polytechnics– έδωσαν έμφαση στην ανάπτυξη των ακαδημαϊκών τους χαρακτηριστικών. Παράλληλα αναπτύχθηκαν ιδρύματα, που είτε δεν έθεταν την κατοχή του απολυτηρίου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ως προϋπόθεση εγγραφής σε αυτά (π.χ. το αγγλικό Open University) είτε ο τίτλος σπουδών που χορηγούσαν, χωρίς να είναι πτυχίο, διασφάλιζε εντούτοις επαγγελματικά δικαιώματα υψηλού επιπέδου (πβ. Further Education Institutions). Ανάλογη, αν και όχι ταυτόσημη, είναι και η περίπτωση των διαφόρων «αδιαβάθμητων» ιδρυμάτων επαγγελματικής κατάρτισης στη χώρα μας. Σημαντικότερη όμως, από την εξεταζόμενη εδώ άποψη, είναι ίσως η ανάπτυξη μιας πληθώρας προγραμμάτων ενδοϋπηρεσιακής κατάρτισης από μέρους δημόσιων και ιδιωτικών φορέων (συμπεριλαμβανομένων και των πανεπιστημίων –πβ. Κέντρα Επαγγελματικής Κατάρτισης και Ινστιτούτα διά Βίου Εκπαίδευσης στην περίπτωση της Ελλάδας) καθώς και κύκλων σπουδών για την εκπαίδευση ενηλίκων.

Με ασαφή συνεπώς τη διαχωριστική της γραμμή της με τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση και με χαλαρά τα κριτήρια της ηλικίας, των προαπαιτούμενων προσόντων και των επαγγελματικών προοπτικών των σπουδαστών της, η τριτοβάθμια εκπαίδευση μπορεί να θεωρηθεί ότι καλύπτει σήμερα ένα σημαντικά ετερόκλητο πλήθος ιδρυμάτων της μετα-υποχρεωτικής εκπαίδευσης, από τα πανεπιστήμια και τα ανώτερα τεχνολογικά ιδρύματα έως τα ποικίλης διάρκειας προγράμματα σπουδών που οδηγούν κατά κανόνα σε πιστοποιημένους επαγγελματικούς τίτλους σπουδών.

Βιβλιογραφία: Σύνοδος Πρυτάνεων (1992), Τα Ελληνικά Πανεπιστήμια στην Ευρώπη του 2000, Αθήνα. J. Kelsey (1997) “The globalisation of tertiary education: implications of GATS”, in M. Peters (ed), Cultural Politics and the University, Palmerston North: Dunmore Press. OECD (1998), Redefining Tertiary Education, Paris: OECD. World Bank (2002), Constructing Knowledge Societies: New Challenges for Tertiary Education, Washington, D. C.: The World Bank. I. Whitman. (2003), “Tertiary Education Policy in OECD Countries: developing the human resource”, European Journal of Education, Vol. 38, No. 2, 2003.